PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VOSITASIDA AXBOROT-TAHLIL KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Mamatov Avaz Muxiddinovich
Guliston davlat pedagogika instituti dotsenti, PhD
https://doi.org/10.5281/zenodo.21773117

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining axborot-tahlil kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari hamda raqamli texnologiyalarning didaktik imkoniyatlari, axborot-tahlil kompetentligining tarkibiy komponentlari, subyekt-subyekt va subyekt-resurs asosidagi faoliyat shakllari hamda ularni rivojlantirishda ta’limiy dasturiy vositalarning o‘rni yoritilgan. Shuningdek, markazlashgan raqamli ta’lim muhiti asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning tahliliy fikrlash, axborot bilan ishlash va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish bo‘yicha metodik yondashuvlar ushbu maqolada bayon qilingan.
Kalit so‘zlar: axborot-tahlil kompetentligi, raqamli texnologiyalar, boshlang‘ich ta’lim, pedagogik kompetentlik, ta’limiy dasturiy vositalar, raqamli ta’lim muhiti, personalizatsiyalashgan ta’lim, didaktik imkoniyatlar.

Ta’lim tizimining raqamli transformatsiyasi pedagogik faoliyat mazmunini yangilash, bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini zamonaviy talablar asosida shakllantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim tizimida faoliyat yurituvchi pedagoglar nafaqat fan bo‘yicha chuqur bilimga, balki axborotni izlash, saralash, tahlil qilish, baholash va undan samarali foydalanish kompetentligiga ham ega bo‘lishi talab etiladi. Shu sababli bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining axborot-tahlil kompetentligini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda globallashuv sharoitida axborot oqimining keskin ortishi, sun’iy intellekt texnologiyalari, elektron ta’lim platformalari va raqamli resurslarning keng joriy etilishi pedagogdan axborot bilan ishlash madaniyatini yuqori darajada egallashni talab qilmoqda. Bu esa, axborot-tahlil kompetentligini kasbiy kompetentlikning ajralmas tarkibiy qismi sifatida qarash zaruratini yuzaga keltiradi.

Ushbu maqola yuzasidan olib borilgan tadqiqot ishi davomida pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish, tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, ilmiy umumlashtirish hamda modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, axborotlarning kognitiv faoliyatga tatbiqiy algoritmi hamda raqamli ta’lim vositalarining didaktik imkoniyatlari nazariy jihatdan tahlil qilindi.

Tahlillarimiz shuni ko‘rsatdiki, axborot-tahlil kompetentligi bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining axborotni izlash, qayta ishlash, tahlil qilish, tizimlashtirish, baholash va undan pedagogik faoliyatda samarali foydalanish qobiliyatlarini o‘zida mujassamlashtiradi. Mazkur kompetentlik an’anaviy bilim, ko‘nikma va malaka tizimidan farqli ravishda kasbiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, muammolarni tahliliy hal etish hamda refleksiv faoliyatni amalga oshirish imkoniyatini beradi. Tadqiqot natijalari axborot-tahlil kompetentligining quyidagi tarkibiy komponentlarini ajratishga imkon berdi:

axborot-izlanish komponenti;
analitik komponent;
kommunikativ komponent;
refleksiv komponent;

texnologik komponent;
funksional komponent;
faoliyatli komponent.

Mazkur komponentlar o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, talabaning kasbiy faoliyat davomida axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda axborot-tahlil kompetentligini rivojlantirishning ikki asosiy faoliyat shakli asoslandi.

Birinchi yo‘nalish. Subyekt-subyekt faoliyati bo‘lib, bunda o‘qituvchi, talaba hamda boshqa pedagogik hamkorlar o‘rtasida axborot almashish, muhokama qilish va tahlil qilish jarayonlari amalga oshiriladi. Zamonaviy raqamli kommunikatsiya vositalari, videokonferensiyalar, forumlar, bloglar hamda multimedia taqdimotlari ushbu faoliyat samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Ikkinchi yo‘nalish. subyekt-resurs faoliyati bo‘lib, bunda talaba raqamli ta’lim resurslari, elektron platformalar, sun’iy intellekt asosidagi yordamchi tizimlar, interaktiv o‘quv materiallari hamda onlayn baholash vositalaridan mustaqil foydalanadi. Ushbu jarayon talabalarning axborotni mustaqil izlash, tahlil qilish va undan samarali foydalanish kompetentligini rivojlantiradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ta’limiy dasturiy vositalardan foydalanish axborot-tahlil kompetentligining barcha komponentlarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Xususan, interaktiv testlar, virtual laboratoriyalar, simulyatsiyalar, elektron darsliklar hamda adaptiv ta’lim platformalari talabalarning tahliliy fikrlashini faollashtiradi.

Ta’limiy dasturiy vositalarni loyihalashda ularning didaktik imkoniyatlari, funksional qulayligi, foydalanuvchi interfeysi, axborotlarning mantiqiy bog‘liqligi hamda o‘quv kontentining tizimliligi muhim metodik talablar sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, fan tezaurusini shakllantirish va axborotlar o‘rtasidagi assotsiativ bog‘lanishlarni yaratish talabalarning bilimlarni tizimli o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Markazlashgan ta’lim platformalarini yaratish bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining individual o‘zlashtirish sur’ati va tayyorgarlik darajasini hisobga olish imkoniyatini berishi ushbu maqola bo‘yicha olib borilgan tadqiqot davomida aniqlandi. Bunday platformalar har bir talaba uchun mos o‘quv marshrutini shakllantirish, o‘zlashtirish dinamikasini monitoring qilish hamda individual tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Shuningdek, sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi ta’lim jarayonida adaptiv baholash, individual maslahatlar berish, o‘quv faoliyatini tahlil qilish va refleksiv ko‘nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tadqiqot ishimiz natijalari bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining axborot-tahlil kompetentligini rivojlantirish pedagogik ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri ekanligini ko‘rsatdi. Axborot-tahlil kompetentligi pedagogning axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va undan kasbiy faoliyatda samarali foydalanish salohiyatini ifodalaydi. Raqamli texnologiyalar va ta’limiy dasturiy vositalardan maqsadli foydalanish mazkur kompetentlikning axborot-izlanish, analitik, kommunikativ, refleksiv, texnologik, funksional va faoliyatli komponentlarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Personalizatsiyalashgan raqamli ta’lim platformalarini ishlab chiqish hamda sun’iy intellekt elementlarini o‘quv jarayoniga integratsiya qilish bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini yangi sifat bosqichiga olib chiqishga xizmat qiladi.

Natijada axborot bilan mustaqil ishlay oladigan, tahliliy fikrlaydigan, raqamli ta’lim resurslaridan samarali foydalanadigan va asoslangan pedagogik qarorlar qabul qila oladigan zamonaviy boshlang‘ich sinf o‘qituvchisini tayyorlash imkoniyati kengayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mamatov A.M. Raqamlashtirish sharoitida bo‘lajak boshlang‘ch sinf o‘qituvchilarining axborotlar kompitentligini rivojlantirish // Toshkent davlat pedagogika unversiteti Ilmiy axborotlari ilmiy-nazariy jurnal № 8.2023. 138-143 b.
2. Mamatov A.M. Bo‘lajak boshlang‘ch sinf o‘qituvchilarining axborotlar kompitentligini rivojlantirish metodikasi // Toshkent davlat pedagogika unversiteti Ilmity axborotlari ilmiy-nazariy jurnal № 7.2023 y. 75-78 b.
3. Mamatov A.M. Development of information competence of primary school teachers in conditions of digitalization // «Science and innovation» xalqaro ilmiy jumali Volume 2 Issue 9 2023 yil. DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.8360685. Index Copernicus ICV 2022:63.66
4. Mamatov A.M. Inkluziv ta’limning maxsus ta’limdagi o‘mi va ahamiyati // “Ilmiy tadqiqotchilikning o‘rni; muammo va yechimlar” mavzusidagi xalqaro ilmiy- amaliy konferensiya maqolalar to‘plami. Samarqand 2023-yil.
5. Mamatov A.M. Boshlang‘ch sinf o‘qituvchilarini hozirgi zamon sharoitida axborot texnlogiyalaridan foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirishning ahamiyati. // Raqamli pedagogika: holati va rivojlanish istiqbollari xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami. Toshkent - 2024. - B.747-748